

kontrole širiti među nezadovoljnim slojevima zahvaćenim krizom. Dakle u nas su na delu bili procesi obrnutog smera od onih u Evropskoj Uniji.

Uvođenjem višepartijskog sistema način integracije još uvek formalno postojeće savezne države u temelju je izmenjen, a prostor za rehabilitaciju secesionističkog fašizma iz prošlosti otvoren. U toj situaciji sukob imperijalnog srpskog nacionalizma i secesionističkih nacionalizama ostalih nacija, u vakuumu iščezle blokovske podele kontinenta, otvorio je nove sukobe u kojima je obnovljeni fašizam imao aktivnu ulogu. Ipak je u novim balkanskim državama defašizacija 1990-ih u različitoj meri postala izlišna i nepoželjna. Kod germanofilske hrvatske politike fašizam je ponajviše normalizovan. Tuđmanov autoritarni nacionalno bonapartistički režim svesno je tolerisao fašističke pokrete nastale na ustaškoj tradiciji. Normalizacija ustaštva bila je dodatna poluga učvršćenja državne nezavisnosti. Ustaški fašistički pokret gotovo je u potpunosti rehabilitovan, ali se ustaški simboli u službenoj propagandi nisu koristili zbog nepoželjnog spoljnopoličkog efekta. Mnoge hrvatske trupe su se u građanskom ratu borile pod ustaškim simbolima. Politička emigracija je amnestirana, a otpor prosrpskoj JNA ubrzao je započeto unutar nacionalno pomirenje. U Srbiji su stupanj nacionalnog izmirenja i nekritičnost prema minulom fašizmu bili niži. Sve dok je na vlasti bila levica službeni antifašizam i odnos prema NOP-u nije mnogo izmenjen. Desnici je manje odgovarao tradicionalni antifašizam. Premda je kritika fašističke prošlosti u Hrvatskoj iščezla, ipak nije došlo do fašiziranja vladajućeg režima. Novi politički kurs ka Nemačkoj i Evropi nije se mogao pravdati ustaškom ideologijom. Ali, to nije bila prepreka unutrašnjoj normalizaciji ustaštva kao najdoslednijeg protivnika Jugoslavije. Berlinski politikolog Petra Bok je uočila da je od svih zemalja u tranziciji hrvatsko prevladavanje prošlosti bilo ponajviše prožeto nacionalizmom. Važni sadržaji hrvatske propagande tokom 1990-ih bili su bliski ustaškoj ideologiji. Srbi su 1941. bili glavna smetnja hrvatskom približavanju Hitlerovoj Novoj Evropi, a 1991. njenom kursu ka Evropskoj zajednici. Srbi i Jugoslavija su, kako u NDH tako i u današnjoj Hrvatskoj, glavni javni neprijatelj. Antiboljševizam je i danas kao i ranije pođednako važan sastojak monolitne zamisli javnog neprijatelja (ranije je bio u bloku sa antisemitizmom i antiliberalizmom, a danas sa pravnom državom i slobodnim tržištem). Aktuelna službena ocena fašizma u Hrvatskoj taktički je usklađena sa pronemačkim spoljnopoličkim kursom. Iz javnog života uklonjeni su otvoreni antifašistički simboli (nazivi ulica, preduzeća, škola i sl.) koji bi podsticali antigermanska osećanja. U ovom pogledu još jedna okolnost je karakteristična. Ne samo što su u otporu saveznoj armiji u prvim redovima hrvatske vojske stajale ustaše iz emigracije, nego su im se pridružili i pripadnici više evropskih fašističkih pokreta. Stvoren je međunarodni solidarni front sličan fašističkoj internacionali okupljenoj na Istočnom frontu u Drugom svetskom ratu. Premda se ne odriču antifašizma, današnjoj hrvatskoj državi antifašizam nije više toliko neophodan ni u unutrašnjoj niti uspoljnopoličkoj politici. Prećutno prihvatanje ustaštva i uklanjanje antifašističkih simbola nisu bili samo rezultat pronemačke politike, nego je NDH bila pogodna formula pravdanja secesije koja je nakon dugo vremena dovela do državne nezavisnosti u haotičnoj rebalkanizaciji.

U Srbiji je takođe krajem 1980-ih došlo do normalizovanja imperijalnog srpskog nacionalizma. Iako komunistički antifašizam vladajuća levica u Srbiji nije osporavala kao u Hrvatskoj, došlo je do različitih oblika saveza levice sa nacionalistima. Srpskom šovinizmu nedostajala je organizovana fašistička prethodnica (ostaci Ljotićevog pokreta bili su gotovo beznačajni), ali je došlo do jačanja konzervativno monarhističkog četničkog pokreta. U